

29. Там само. 30. Там само. 31. Там само. – Од.зб. 1039. 32. Там само. – Од.зб. 695. 33. Там само. – Од.зб. 694. 34. Там само. 35. Там само. 36. Там само. – Од.зб. 1133. 37. Там само. – Од.зб. 694. 38. Там само. 39. Там само. 40. Там само. 41. Там само. 42. Там само. – Од.зб. 1039. 43. Там само. – Од.зб. 694. 44. Там само. 45. Там само. 46. Там само. – Од.зб. 919. 47. Там само. – Од.зб. 1040. 48. Там само. – Од.зб. 694. 49. Там само. 50. Там само. 51. Там само. 52. Там само. 53. Там само. 54. Там само. 55. Там само. – Од.зб. 573. 56. Там само. – Од.зб. 699. 57. Там само. 58. Там само. 59. Там само. – Од.зб. 695. 60. Там само. 61. Там само. 62. Там само. 63. Там само. 64. Там само. – Од.зб. 915. 65. Там само. – Од.зб. 1132. 66. Там само. 67. Там само. – Од.зб. 1040. 68. Там само. – Од.зб. 1039. 69. Там само. 70. Там само. 71. Там само. – Од.зб. 916. 72. Там само. – Од.зб. 915. 73. Там само. 74. Там само. 75. Там само. 76. Там само. 77. Там само. 78. Там само. 79. Там само. 80. Там само. 81. Там само. – Од.зб. 1133. 82. Там само. 83. Там само. – Од.зб. 1231. 84. Там само. – Од.зб. 819. 85. Там само. – Од.зб. 1054. 86. Там само. – Од.зб. 1045.

Аннотація

В статті розповідається про вклад В.А. Геріновича в розвиток бібліотеки Кам'янець-Подільського інституту народного освіти в 1923-1928 рр., збереження її фондів, забезпечення високоєфективної роботи.

Ключові слова: Герінович В.А., інститут народного освіти, бібліотека, фонди, книговидача, читач, чистки.

УДК 027.7(477.43-25)''1918/2007'':023.4

Л.М. Бабій

м. Кам'янець-Подільський

**ДИРЕКТОРИ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

У статті висвітлена діяльність осіб, які перебували на посаді директорів бібліотеки Кам'янець-Подільського державного університету з 1918 по 2007 роки, особливості розвитку бібліотеки за керівництва кожного із них.

Ключові слова: директор, бібліотекар, завідуючий бібліотекою, бібліотечний фонд.

Бібліотека університету розпочала свою діяльність 5 вересня 1918 року [16, с.96]. Від осені 1918 року і до сьогодні вона пройшла важкий, змістовний і цікавий шлях, багато разів змінювала свою назву. Фонд її від кількох сотень книг під час відкриття зріс майже до мільйона примірників.

Дана проблема, як і історія самої бібліотеки, майже не досліджена. Опублікованих праць, які торкаються цієї теми, дуже мало. В основному увага приділялася історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918 – 1920 рр.). Наступні періоди в літературі відображені епізодично. Наукові праці, які торкаються історії бібліотеки, опублікували Завальнюк О.М., Ляхоцький В.П., Лозовий В.С., Пархоменко В.М., Прокопчук В.С. [13, с. 352-354; 17, с.305-315; 15, с.103-106; 18, с.59-65; 19, с.3; 20, с. 14-19; 21, с.715-724]. Однак питання місця і ролі директорів бібліотеки в її становленні і розвитку знайшло лише часткове відображення.

Метою статті є висвітлення на основі архівних матеріалів роботи директорів бібліотеки в хронологічній послідовності, встановлення внеску кожного із них у розвиток бібліотеки, виявлення характерних особливостей діяльності бібліотеки за роки їх керівництва.

Першим виконуючим обов'язки завідуючого бібліотекою з 1 вересня 1918 року до січня 1919 року був Іван Григорович Сливка, вчитель початкової школи з Брусилова, який в 1893 – 1896 рр. навчав Івана Огієнко [9, арк. 22]. У 50-літньому віці І.Г. Сливка став студентом Київського державного університету, слухав лекції свого колишнього учня [23, с. 44]. Професор І. Огієнко доручив йому доставити з Києва до Кам'янця-Подільського 114 книг з власної бібліотеки, якими була започаткована університетська книгозбірня.

Найголовнішим напрямком його роботи на посаді завідуючого бібліотекою було комплектування фондів. Воно здійснювалося шляхом закупівлі та пожертв книг. Ще у вересні 1918 року до всіх наукових установ, навчальних закладів, товариств, у різні міста України були розіслані листи, і на день відкриття університету бібліотека мала 1686 подарованих книг [22, с.7].

9 січня 1919 року ректор Іван Огієнко, який став міністром освіти УНР, запропонував Миколі Антоновичу Плевако посаду бібліотекаря університетської книгозбірні. А наступного дня підписав наказ та посвідчення такого змісту: “ Цим посвідчується, що панові М. Плевако, бібліотекареві Кам’янець-Подільського державного університету, доручено скласти бібліотеку університетську, а саме: купувати книжки по книгарнях; у тій цілі звертатися до наукових установ і окремих осіб. Ректор Кам’янець-Подільського державного університету І. Огієнко”. З якихось причин розгорнути діяльність на цій посаді Микола Антонович не встиг, можливо тому, що цього ж місяця отримав більш престижну посаду приват-доцента університету по кафедрі української літератури. Однак у наступний час він плідно співпрацював з бібліотекою [13, с.281]. Обов’язки завідуючого знову тимчасово були передані Івану Сливці [9, арк.22].

25 грудня 1919 року Рада професорів Кам’янець-Подільського державного українського університету обрала бібліотекарем (так тоді називався керівник бібліотеки. - Л.Б.) університету Степана Онисимовича Сірополка [12, арк. 7]. Першим відчутним кроком нового керівника стало створення бібліотечної ради, яка формувалася з бібліотечних працівників. 13 січня 1920 року був ухвалений її статут. Керівництво радою покладалося на бібліотекаря, до неї входили помічники бібліотекаря, секретар і один представник від молодших службовців. З самого початку Степан Онисимович зайнявся впорядкуванням бібліотечного фонду. У січні 1920 року в бібліотеці налічувалося 28455 примірників книг. За нього штат бібліотеки зріс від одного у 1918 році до 18 осіб. Формувався каталог за

децимальною системою [13, с.353]. Щоб краще знати запити читачів і вчасно реагувати на них, завідувач бібліотеки запровадив “Книгу відгуків і побажань відвідувачів читальні”. У січні 1920 року С.О. Сірополко розробив нові правила роботи бібліотеки, які були розглянуті і затвержені Радою професорів 27 січня 1920 року. Коли у травні 1920 р. було звільнено Київ, С.О. Сірополка запросили до роботи в Міністерстві народної освіти УНР, і 11 травня 1920 р. він звільнився з посади бібліотекаря [13, с.354].

З 12 травня по 7 вересня 1920 р. посаду бібліотекаря заміщав І.Г. Сливка [9, арк. 24].

У вересні 1920 року бібліотекарем університету був призначений Ясинський Михайло Ілліч, який до цього працював першим помічником бібліотекаря. Він прийняв фонд, що налічував 35951 назву.

Поразка Українського національно-визвольного руху визначила долю університету. 9 січня 1921 р. університет перейменовано в інститут теоретичних наук (ІТЕН). 26 лютого на його базі було створено два інститути: сільськогосподарський та народної освіти. Бібліотека була поділена між двома вузами, значна її частина разом з професорами і студентами-емігрантами була вивезена за кордон і 1922 року склала фонд “Бібліотеки Кам’янець-Подільського державного українського університету” з осередком у м.Тарнів (Польща). Її завідувачем 1922 року І.Огієнко призначив Олексюка Д.М. [19, с.3].

У 1921 – 1922 роках фонд бібліотеки ІНО був не значний – не вистачало літератури, особливо підручників. Тому викладачі здавали до бібліотеки власні книги. Фонд поповнювався в основному за рахунок подарунків і випадкових закупівель, а також за рахунок фонду бібліотеки закритої Подільської семінарії [18, с. 61- 62].

У грудні 1922 року Михайло Ясинський був звільнений з посади “за видачу клерикальних книг студентам” [1, арк. 26].

З 21 грудня 1922 року тимчасово виконуючим обов’язки бібліотекаря ІНО став Суслопаров Микола Захарович. З 4 по 12 листопада 1923 р. він брав участь у Всеукраїнському з’їзді діячів книги в Харкові [10, арк. 31]. У цей час

бібліотека університету мала статус наукової. Про це свідчить і мандат такого змісту: “ В. об. Завідуючого науною бібліотекою м. Кам’янця-Подільського тов. Суслопаров Микола командирється на Всеукраїнський з’їзд діячів книги у Харків, як представник научної бібліотеки Кам’янця-Подільського” [10, арк. 14].

До жовтня 1923 року бібліотека ІНО містилася в трьох приміщеннях: головний книжковий магазин, читальня, архів бібліотеки. З кінця 1923 року в бібліотеці почав роботу педагогічний семінар, з травня 1924 року – соціально – економічний, а з першого квітня 1924 р. була відкрита дитяча бібліотека – читальня. На перше вересня 1924 року бібліотека ІНО мала 55704 примірники книг і обслуговувала 336 читачів [2, арк. 249-251].

1 листопада 1924 р. комісія в складі голови Зеланда і членів Репетюка, Романівської і Товстухи засвідчила передачу бібліотеки від Суслопарова М.З. Романівській І.Х., а бібліотеку соціально – економічного семінару – Товстусі на підставі розпорядження ректора [2, арк. 204]. Тоді ж в газетах “Червоний кордон” і “Вісті ВУЦВК” був оголошений конкурс на посаду бібліотекаря ІНО. Вимоги до кандидатів: бібліотечний і громадський стаж, знання німецької або французької мови. Бібліотекарю обіцяли квартиру та платню по 15 розряду [2, арк. 205]. Романівська І.Х. працювала на посаді виконуючої обов’язки бібліотекаря до 25 листопада 1926 року. У цей період в університеті разом з літературою читальних залів і кабінетів налічувалося 120 тисяч документів [3, арк. 106]. Бібліотека ІНО вела книжковий обмін з бібліотеками інших вузів України, Російської Федерації, ВУАН, краєзнавчих установ.

25 листопада 1926 року завідування бібліотекою перебрала Шляпнікова. Нею були складені нові “Правила користування бібліотекою ІНО на 1927 – 1928 рік”. За ними видача книг проводилася з 13.30 до 15.30 по понеділках, вівторках і п’ятницях. Книгами користувалися студенти ІНО, члени академперсоналу, наукові робітники, технічний персонал та їх утриманці. За один раз можна було одержати дві книжки: одну наукового

характеру і одну з белетристики. Книги видавалися на термін до двох тижнів [5, арк. 5].

У другій половині 1920 – 30-ті роки, в умовах репресій радянської влади на українських землях, директори бібліотеки ІНО змінювалися дуже часто. Іноді по кілька разів на рік. У бібліотеці проводились труси, обшуки, конфіскація книг забороненої тематики, чистка фонду та “нелояльних” до радянської влади осіб.

1 листопада 1927 року Шляпнікова передала керівництво бібліотекою ІНО бібліотекареві першого розряду Гречині Параскеві Юхимівній [4, арк. 49]. На жаль, поки, що не встановлено скільки часу пробула вона на посаді зав. бібліотекою. Архівні документи свідчать, що в березні 1929 року директором бібліотеки вже був Опольський Віктор Степанович [11, арк. 3]. У цей час Народний комісаріат освіти поставив вимогу ректору Кондрацькому Ф.А. регулярно інформувати Наркомат про політичну обстановку, давати характеристики працівникам ІНО на предмет їх благонадійності і лояльності до влади. Ректор дав таку характеристику завідувачеві бібліотеки: “Опольський В.С., як зав.бібліотекою, працює акуратно, так само, як секретар місцевого комітету ІНО; назовні проявляє лояльність до радянської влади, але трудно сказати чи це не тільки маскуваня ” [11, арк. 15].

У списках академперсоналу Кам’янець-Подільського ІНО зазначено, що в бібліотеці в цей час було всього три співробітники – Опольський В., Гречина П. і Фідум В. 1930 року вони, беручи участь у соціалістичному змаганні з бібліотечної справи, поставили перед собою такі завдання:

1. Досягти стовідсоткової українізації роботи бібліотеки.
2. Організувати при бібліотеці осередок “Друзів книги”.
3. Поліпшити комплектування бібліотеки та ін. [6, арк. 1].

12 червня 1930 року Опольський В.С. передав завідування бібліотекою ІНО Гречині П.Ю. А вже через місяць, 1 липня 1930 року, завідуючою бібліотеки стає Раєвська С.О. [7, арк. 26].

1930 року ІНО були реорганізовані в інститути соціального виховання. Раєвська С.О. пробула на посаді зав. бібліотекою ІСВ трохи більше року. 6 грудня 1931 року був підписаний акт, за яким майно і справи бібліотеки, а також фонд 59487 книг передавались новопризначеній завідуючій Томачинській Л.К. [8, арк. 6-9].

У лютому 1932 року представник Проскурівського міжрайонного бібліотечного колектору Богомолів проводив обстеження бібліотеки. І виявив, що бібліотека містилася на другому поверсі головного будинку ІСВ, займала залу і невелику кімнату. Вона мала понад 60 тисяч книг, систематичний каталог, штат із трьох осіб, хоча для обслуговування бібліотеки з такою кількістю книг потрібно було не менше 12 працівників. Приміщення бібліотеки майже не опалювалося. Ставка зав. бібліотекою складала 80 крб., а бібліотекаря 55 крб., хоча прожитковий мінімум становив тоді 150 крб. [8, арк. 27]. Всі ці чинники не давали змоги працівникам повністю віддаватися бібліотечній справі.

4 лютого 1932 року майно і справи бібліотеки від Томачинської Л.К. перебрав Ленартович І.Ф. [8, арк. 21-22]. Але так звана “чистка від ворожих елементів” 1932 – 1933 рр. не обійшла і бібліотеку ІСВ, про що свідчить протокол райкомісії з чистки радянського апарату від 22 березня 1932 року: “...Звільнити з роботи і заборонити працювати в прикордонній зоні працівникам ІСВ: Ленартович І.Ф. – завідувач бібліотекою, Белінська Л.П. – бібліотекар...” [18, с. 62].

У липні 1932 р. колектив бібліотеки знову очолила Томачинська Л.К. Вона прийняла фонд чисельністю 63469 книг.

1933 року Інститути соціального виховання реорганізуються в педагогічні. Однак Кам'янець-Подільський педінститут проіснував недовго. Зважаючи на прикордонне становище міста у травні 1935 р. влада розформувала вуз. Завідувач бібліотекою Моргунов Г.Г. передав бібліотечний фонд Ніжинському, Одеському, Черкаському, Київському, Вінницькому, Бердичівському педінститутам. Але брак вчительських

кадрів у 1939 році заставив владу відновити в Кам'янці – Подільському учительський інститут з дворічним строком навчання. Наприкінці 1940 р. його бібліотека мала 10678 підручників і 9262 примірники різних брошур[18, с.63].

У роки Великої Вітчизняної війни вуз діяв і мав бібліотеку. У травні 1944 р. відповідно постанови уряду Кам'янець-Подільський учительський інститут відновив роботу в новому корпусі по вул. Шевченка. Інститутська бібліотека почала своє формування з 240 книг, що вціліли в роки окупації та 3 тис. книг надісланих з інших вузів.

З жовтня 1948 року бібліотеку очолив Токар Йосип Іванович, і був її керівником до 1993 року, кінця свого життя. За нього активно комплектувався фонд, який 1948 року вже мав 13283 книги. У цьому ж році учительський інститут був реорганізований в педагогічний. Через рік він зайняв триповерхове приміщення колишньої чоловічої гімназії в Старому місті. Там на першому поверсі розмістилася бібліотека з читальним залом, фонд 1950 року становив 32 тисячі книг і журналів. А 1958 року наша бібліотека з фондом більш ніж 200 тисяч примірників стала найбільшою в області [18, с.64].

1963 року завершилася відбудова головного корпусу. У новому приміщенні відкрився читальний зал, відділ комплектування і обробки літератури, відділ бібліографії. До послуг читачів – вільний доступ до фонду, систематичний та алфавітний каталоги.

1972 року була закінчена прибудова до головного корпусу, де розмістилися абонемент і читальний зал на 200 місць. Щорічно бібліотека збільшувалася на 25 – 30 тис. книг. 1984 року книжковий фонд бібліотеки вже нараховував 725362 примірники, 256 назв журналів та 30 назв газет. Особлива увага приділялася придбанню підручників. На кінець 1991 року обслуговування читачів проводилося в чотирьох читальних залах, чотирьох абонементів та 15 кабінетах і лабораторіях інституту.

На посту керівника бібліотеки педінституту Й.І. Токар виявив глибоку відданість обраній справі. За невтомну працю та успіхи на ниві бібліотечної справи він був нагороджений орденом “Знак пошани”, неодноразово відзначався грамотами, преміями, подяками. 2006 року Вченою радою університету була встановлена премія імені Й.І. Токаря [14, с. 654]. Першими лауреатами стали соратниці Йосипа Івановича Л.П. Смолінська та В.М. Пархоменко.

З 1993 по 2000 рік бібліотекою завідував Сергій Григорович Стаднік.

У 2002 – 2004 рр. колектив очолював Лозовий Віталій Станіславович, кандидат історичних наук. У вересні 2003 р. на педагогічному факультеті відкрито абонемент мистецької літератури.

1 вересня 2004 р. на посаду директора бібліотеки призначений Прокопчук Віктор Степанович, кандидат історичних наук, член-кореспондент Української академії історичних наук, Заслужений працівник народної освіти України. 2004 року створено відділ рідкісних видань, фонд якого складає 24066 примірників, восени 2005 року був відкритий читальний зал природничо-економічного факультету, 2006 го – бібліотечні підрозділи на природничому факультеті та в Інституті реабілітології. У вересні 2007 року в університеті відкрито комп'ютерний читальний зал. На кінець 2007 року обслуговування читачів проводиться у 15 абонементах і читальних залах, відділі бібліографії, навчально-консультаційному центрі м. Шепетівка. Розпочалася комп'ютеризація бібліотечних процесів. Посилилося навчання кадрів, відновлена атестація. Взято курс на відновлення статусу наукової бібліотеки.

Таким чином посаду керівника бібліотеки Кам'янець-Подільського університету обіймало щонайменше 18 осіб. Бібліотека пережила чимало катаклізмів і все ж розвивалася в прогресивному напрямку. Фонд її з 114 примірників на час заснування збільшився до 917 тис. у 2007 році.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Хмельницької області (ДАХМО). – Ф.Р.302 – Кам'янець-Подільський Інститут народної освіти. Бібліотека. – Оп.1. – Спр.218 – Звіт про роботу інституту за 1922 р. – Арк.1-57.
2. Там само. – Спр. 694. Листування з наркомом освіти... - Арк. 1-257.
3. Там само. – Спр.695 – Листування із Всеукраїнською академією наук... - Арк. 1-311.
4. Там само. – Спр. 916 – Вказівки Української академії наук про організацію бібліографічної роботи... - Арк. 1-78.
5. Там само. – Спр. 1040 – Доповідні записки завідуючої бібліотеки про асигнування коштів на обладнання бібліотеки... - Арк. 1-13.
6. Там само. – Спр.1339 – Зобов'язання та план організації соцзмагання бібліотеки інституту. – Арк. 1-3.
7. Там само. – Спр.1340 – Відношення і повідомлення завідуючого бібліотекою інституту, ректора та викладачів інституту в поштову контору про необхідність передплати і одержання відповідної літератури... - Арк. 1-30.
8. Там само. – Спр – 1496. Листування з Українською книжковою палатою про передплату й одержання відповідної літератури для бібліотеки, акти прийому і передачі бібліотеки та ін. – Арк. 1-104.
9. Там само. – Оп. 3. – Спр. 39 – Особова справа Сливки І.Г. – Арк. 1-25.
10. Там само. – Спр. 41 – Особова справа канцеляриста бібліотеки Сушлопарова М.З. – Арк. 1-33.
11. Там само. – Оп. 4. – Спр. 37 – Переписка с НКО о штатах...- Арк. 1-20.
12. Там само. – Ф.Р. 582 – Кам'янець-Подільський державний український університет. – Оп. 2. – Спр. 190 – Особова справа бібліотекаря Степана Сірополко. – Арк. 1-8.

13. Завальнюк О.М. Історія Кам'янець-Подільського українського університету в іменах (1918 – 1921 рр.). – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2006. – 632 с.
14. Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський: ОПОМ, 2003. – Т.1. – 796 с.
15. Лозовий В.С. Робота з читачами в бібліотеці Кам'янець-Подільського університету в період революції 1917 – 1920 рр. // Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 40-річчю бібліотеки ТУП. – Хмельницький, 2003. – С.103-106.
16. Лозовий В.С., Пархоменко В.М. З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету // Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 40-річчю бібліотеки ТУП. – Хмельницький, 2003. – С.96-103.
17. Ляхоцький В.П. Бібліотека Кам'янець-Подільського університету (1918 – 1920 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2000. – Т.4(6). – С. 305-315.
18. Пархоменко В.М. З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету // Освіта, наука і культура на Поділлі: Зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 1998. – Т.1. – 232 с.
19. Прокопчук В.С., Філінюк Л.Ф. Друге життя бібліотеки // Студентський меридіан. – 2007. – 30 серпня. - С.3.
20. Прокопчук В.С. Роль бібліотеки університету в інформаційній підтримці навчально-виховної та наукової роботи // Бібліотека в освітньому просторі: Інформаційний бюлетень для працівників ВНЗ III-IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. - №4. – Хмельницький, 2007. – 62с.

21. Прокопчук В.С. Пархоменко Валентина Михайлівна // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. – Т.2. – 928с.
22. Сливка І.Г. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету // Свято Поділля: Одноденна газета Подільського українського товариства "Просвіта". – 1918. – 22 жовтня. – С.7.
23. Тимошик М.С. Голгофа Івана Огієнка: українознавчі проблеми в державотворчій, науковій і редакторській та видавничій діяльності. – К., 1977. – 230 с.

Анотація

В статтє освещается деятельность директоров библиотеки Каменец-Подольского государственного университета с 1918 по 2007 год, особенности развития библиотеки за годы руководства каждого из них.

Ключевые слова: директор, библиотечарь, заведующий библиотекой, библиотечный фонд.

УДК 021.1:94(477.43)(092)

А.М. Трембіцький

м. Хмельницький

БІБЛІОТЕКОЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ СІЦІНСЬКИХ-СІЧИНСЬКИХ

У статті досліджено багатогранну бібліотекознавчу діяльність родини Сіцинських-Січинських в Україні, країнах Європи і Америки впродовж кінця ХІХ – початку ХХІ століття.

Ключові слова: Родина Сіцинських-Січинських, бібліотекознавча діяльність, створення, дарування, книги.

Розглядаючи історію українського народу, варто відзначити, що Церква у всі часи несла людям світло Віри, зберігала в собі багатовікову пам'ять і мудрість, духовні та моральні цінності, створюючи тисячі храмів, монастирів